

Nynne Bjerre Christensen i RÆSON:

Tyrkiet har stadig langt igen

Virkeligheden i den kurdiske del af Tyrkiet styrker ikke troen på, at Tyrkiet foreløbigt kan leve op til det europæiske værdisæt. Store dele af det tyrkiske bureaukрати har slet ingen fornemmelse for, hvad det vil sige at være en retsstat. Derfor eksisterer tortur og politisk undertrykkelse stadig, men af hensyn til EU-optagelsen foregår disse ting nu på en mere diskret måde. Vel går det i den rigtige retning for reformerne, men udgangspunktet var også meget skidt.

1. Det handler om menneskesynet
2. Virkeligheden er stadig brutal
3. Tyrkifiseringen fastholdes
4. Det smertefulde opgør med Atatürk
5. Middelalderlig undertrykkelse
6. Fra 'katastrofalt' til 'slem'

Af Nynne Bjerre Christensen

1. Det handler om menneskesynet

Det er næsten blevet moderne i visse kredse at argumentere for, at Tyrkiet skal ind i EU så hurtigt som overhovedet muligt. For at skabe en geopolitisk bro mellem Europa og Mellemøsten og dermed forhindre Samuel Huntingtons forsimplede tese om 'civilisationernes sammenstød' i at gå i opfyldelse. Ønsket er helt forståeligt, for med konstante konflikter mellem oprindelige europæere og nytillflyttede europæere er en opmuntring i kraft af tyrkisk medlemskab stærkt tiltrængt.

Det ville da være herligt, hvis Tyrkiet inden for en overskuelig periode kunne opnå samme niveau i menneskerettigheder og retssikkerhed som EU-medlemslandene. Teknisk set er landet også godt på vej: Inden for de seneste par år er store og visionære reformpakker blevet vedtaget i Ankara. Men desværre bliver mange af reformerne ikke ført ud i livet.

Hovedproblemet er, at hele det tyrkiske bureaukрати fundamentalt skal ændre menneskesyn. En stor del af landets embedsmænd, politifolk og militært ansatte har kun en meget vag fornemmelse af, hvad det i praksis indbefatter at være et demokratisk land. Det gælder for eksempel forståelsen for individets rettigheder samt anerkendelsen og beskyttelsen af minoriteter; en beskyttelse, som hidtil har været ikke-eksisterende i Tyrkiet.

En reportage rejse i de kurdiske områder viste derfor, at Tyrkiet næppe snart accepterer hele det værdisæt, som EU prinser sig af. Og hvis man fra EU's side fastholder, at opfyldelsen af bestemte standarder er en forudsætning for optagelse, så bør forhandlinger om optagelse ikke startes foreløbig.

2. Virkeligheden er stadig brutal

Problemet er, at stærke kræfter i det tyrkiske bureaukrati, militær og politi gør, hvad de kan, for at føre EU bag lyset. Man etablerer to virkeligheder: En reformeret og pletfri virkelighed på papiret, som man kan fremvise til EU, og en brutal virkelighed, der kun ændrer sig langsomt. Disse træk ses overalt i Tyrkiet, men specielt i de kurdiske områder.

Selahattin Demirtas, formand for Human Rights Association i kurdernes hovedby Diyarbakir, fortæller, at politi og stat ofte afslører, at institutionerne slet ingen fornemmelse har for, hvad det indebærer at være en retsstat:

”De siger til os som organisation: I vil gerne ind i EU, men alligevel bliver I ved med at offentliggøre, at der er problemer med menneskerettighederne. Som om det var offentliggørelsen, der var problemet. Men det er jo en fuldstændig absurd måde at argumentere på: Hvis Tyrkiet løser menneskeretsproblemerne, kan man blive optaget i EU, ellers ikke,” siger han.

Meldingerne fra regeringen i Ankara til for eksempel kurderne er klare: Der vil fremover være nul tolerance overfor tortur. Men en lang række menneskeretsorganisationer i det kurdiske område er meget i tvivl om, hvorvidt Ankara ønsker forandringer for kurderne andet end på papiret.

Repræsentanter for organisationerne fortæller, at reformerne og presset fra EU blot har medført, at man udfører tortur, undertrykker politiske partier og straffer politisk aktive, på en lidt mere sofistikeret måde.

For eksempel er varetægtsperioden for arresterede blevet sat ned fra 90 til fire dage, hvilket er en klar forbedring. Det medfører blandt andet, at man ikke længere i samme omfang kan torturere folk fysisk, fordi deres sår og skrammer ikke kan nå at hele. Men i stedet er psykisk tortur blevet udbredt: De arresterede og deres familier bliver truet med at blive slået ihjel. De bliver nægtet søvn, toiletbesøg og mad.

Det er også stadig farligt at gå til demonstrationer for kurdiske politiske partier. Tidligere arresterede politiet politisk aktive og tog dem til politistationen, hvor folk ofte blev straffet fysisk i større eller mindre grad. I dag bliver man ikke arresteret. Nu hiver anonymt udseende repræsentanter for det hemmelige politi folk ud af forsamlingerne, og tager dem med til en civil bil, hvor de bliver tævet og smidt på gaden igen. På den måde er der intet sted, hvor man kan klage over behandlingen. Der er ingen anholdelsesrapporter, man kan henføre til. Mishandlingen kommer dermed ikke til at plette Tyrkiets generalieblad overfor EU, men den afskrækker folk fra fremover at vise deres politiske tilhørsforhold.

”Tyrkiet vil det hele: De vil være medlem af EU, men alligevel ikke give kurderne rettigheder. Ankara narrer EU ved at lave reform efter reform, som ikke bliver ført ud i livet,” siger Selahattin Demirtas.

3. Tyrkifiseringen fastholdes

Menneskeretsadvokaten Reyhan Yalcindag fra Human Rights Association, har mange flere eksempler på, hvordan statens repræsentanter i praksis obstruerer de lovede reformer.

I princippet har tyrkerne, som en del af reformpakken, givet kurderne tilladelse til at bruge kurdiske navne. Men navnene må dog ikke indeholde bogstaverne w, q og x. Og så er kurderne lige vidt, for netop de tre bogstaver er de mest almindelige på kurdisk og næsten ingenting kan skrives uden.

Tyrkiet har også, efter pres fra EU, givet tilladelse til, at der kan sendes fire timers kurdisk-sproget fjernsyn om ugen i lokale medier. De skal være tyrkisk tekstet, og indholdet skal være godkendt og upolitisk. Deltagerne i programmerne må ikke have traditionelt, kurdisk tøj på, men skal bære ”moderne,” vestligt tøj. Der må heller ikke sendes børneprogrammer, da den tidlige tyrkifisering i skolerne ikke må anfægtes.

Men når myndighederne i de lokale Radio- og TV-nævn får udsendelserne til gennemsyn, finder de alligevel fejl ved udsendelserne, og de bliver aldrig udsendt. Selv om reformerne blev vedtaget sidste efterår, er kun enkelte radioudsendelser på kurdisk blevet udsendt. En TV-station, der uden godkendelse udsendte en tale af en kurdisk politiker, blev straffet ved lukning i én måned.

Regeringen har også besluttet, at der i begrænset omfang skal laves kurdiske sprogskoler. Men når de lokale embedsmænd skal ud og godkende undervisningslokalerne, så siger de nej.

”De siger, døren sidder forkert, eller: ’Vi kan ikke lide farven på væggen’. Det er jo utroligt at skulle høre på sådan noget. Det er simpelthen at gøre grin med kurderne,” siger Reyhan Yalcindag.

”Stærke magter i militæret ønsker ikke at implementere lovgivningen, fordi militæret næres af konflikter. Militæret har en racistisk tankegang og ønsker ikke at minoriteter skal have rettigheder, fordi det vil trække fokus, penge og magt fra militæret,” siger hun.

Dette bekræftes af den anerkendte tyske forsker Heinz Kramer fra den berlinske tænketank Stiftung Wissenschaft und Politik.

”Tyrkiet er stadig langt fra at have nået EU standarder, når det kommer til civile-militære relationer,” sagde han fornylig til netmagasinet euobserver.com.

4. Det smertefulde opgør med Atatürk

Omstillingsprocessen fra et militærstyre til en demokratisk stat, med alt hvad det indebærer af minoritetsbeskyttelse, er så svær, fordi regeringen i Ankara i princippet skal forkaste Kemal Atatürks vision om et samlet Tyrkiet, med ét folk, ét sprog og ét land.

Hidtil har denne kemalistiske drøm betydet, at minoriteter, minoritetssprog og divergerende identiteter er blevet holdt nede. Det er sket i form af en heftig nationalisering, og har givet problemer primært med kurderne, som i dag udgør ca. 20 mio. af Tyrkiets befolkning på 70 mio. Konflikten udviklede sig i perioden 1994-1999 til en regulær krig mellem kurdiske guerillaer og den tyrkiske hær. Krigen sluttede, da kurderlederen Abdullah Öcalan blev anholdt i Nairobi.

En officiel anerkendelse af, at der findes andet end etniske tyrkere i Tyrkiet vil derfor betyde en indirekte forkastelse af kemalismen og dermed også en forkastelse af det fundament, som republikken blev grundlagt på for 80 år siden.

Og bortset fra at de kan ses som en trussel mod statens ideologi, er Ankara stadig nervøs for, at kurderne, verdens største folkeslag uden en selvstændig stat,

finder sammen med kurderne i Irak, Iran og Syrien om at skabe en selvstændig republik. Til trods for at kurderne – med Öcalan i spidsen - officielt har droppet denne ambition, er regeringen stadig uvillig til at give dem for lang snor. I Ankara frygter man konsekvenserne af at give kurderne rettigheder og minoritetsbeskyttelse.

5. Middelalderlig undertrykkelse

Heller ikke på det politiske plan er der ubetinget forståelse af, hvordan et demokrati skal fungere. Næstformanden for det kurdiske politiske parti DEHAP i Diyarbakir, Nesip Gültekim siger, at demokratiet - selvom der er frie valg - reelt har vanskelige vilkår i Syd-Østtyrkiet.

”Det største politiske problem er, at AKP (regeringspartiet, red.) siger til kurderne, at hvis de ikke stemmer på AKPs kandidat, så kan de vinke farvel til al økonomisk støtte til denne region. Og det har regeringen jo reelt magt til at gøre. Så på den måde forsøger de at skræmme vælgerne væk fra DEHAP,” siger han.

Lederen af et andet kurdisk parti HAK-PAR, Abdulmelik Firat, har over 100 sigtelser for overtrædelse af straffeloven mod sig. De seneste fik han for at sige ’Goddag og velkommen’ på kurdisk ved partikongressen. Selvom resten af talen blev holdt på tyrkisk – og selv om kurdisk *er* blevet tilladt - var det en overtrædelse af loven at holde *politiske* taler på andet end tyrkisk.

”Regeringen og embedsmændene bliver ved med at fortælle europæerne, at kurdisk sprog, kurdisk fjernsyn og kurdiske sprogskoler er tilladt. Men alligevel bliver vi tiltalt for at sige ’goddag’ på kurdisk.. Dem, som anser dette for være kriminelt, lever i middelalderen,” blev Firat citeret for at sige i det tyrkiske dagblad Turkish Daily News op til lokalvalget i marts.

Demokrati eksisterer altså i den snævre forstand, at folk kan stemme på hvem de vil, når de står i stemmeboksen. Men forud er gået et intenst arbejde for at stikke en kæp i hjulet på det kurdiske projekt ved at arrestere politisk aktive, forsøge at få lukket kurdiske partier og hindre partiernes adgang til medierne.

6. Fra katastrofalt til slemt

Alligevel er alt ikke skidt for kurderne, for der er sket store og positive forandringer. Kurderne i dag kan tale kurdisk på gaden uden at blive arresteret.

Undtagelsestilstanden i de fleste kurdiske byer ophørte, da krigen sluttede, hvilket naturligt gav ro og velstand. De tyrkiske institutioner er blevet forsigtigere i deres forsøg på at holde kurdisk nationalitet og kultur nede. Det var også en stor politisk gestus fra den tyrkiske regering, da den kurdiske parlamentariker Leyla Zana blev løsladt i juni. Hun havde været fængslet siden 1994 for at udtrykke kurdiske sympatier og er et vigtigt symbol for kurderne i deres kamp for anerkendelse.

”Jo, kurderne har fået det bedre. I 90erne var vi NGOer bange for at blive dræbt. I dag er vi bare bange for at blive arresteret og tortureret. Så det er en forbedring – fra katastrofalt til slemt. Men der er stadig store problemer,” siger Nesrin Aslantas, der er medicinsk ansvarlig i en af Diyarbakirs store menneskerettighedsorganisationer, TIHV.

Der er altså mange løse ender for Tyrkiet. EU har været med til at skubbe en reform- og liberaliseringsproces i gang, men det kan meget vel tage mindst en generation, før reformerne og menneskesynet har gennemsyret alle dele af det tyrkiske samfund.

Om få måneder skal Kommissionen afgive den rapport, som skal bestemme om optagelsesforhandlingerne skal starte. Og der er langsomt ved at indfinde sig en erkendelse af, at Tyrkiet ikke når at opfylde kriterierne på demokrati- og menneskeretsområdet, før året er omme. Formelt er det en forudsætning for at starte forhandlingerne. Reelt vil EU af politiske årsager være villig til at acceptere løse ender - spørgsmålet er bare, hvor mange.

Nynne Bjerre Christensen (f.1975) er uddannet journalist fra Danmarks Journalisthøjskole (1995-99) og MA i European Studies fra King's College, London (2002-3). Hun har arbejdet for Månedssbladet PRESS og for Berlingske Tidende (1999-2002, hvor hun også var i praktik 1997-8). Hun har foretaget reportagejser i Europa, Mellemøsten, Syd- og Sydøstasien - blandt andet i hhv. tamilsk- og muslimsk kontrollerede områder på Sri Lanka og Sydfilippinerne. Interesserer sig primært for brudflader mellem mellemøstlig og europæisk politik og kultur.